

Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности у Београду
Београд, Краља Милана 50

Сенату Универзитета уметности у Београду
Београд, Косанчићев венац 29

Предмет: Извештај Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта

„Наративни потенцијал чембала: Елементи импровизације и музичка реторика у интерпретацији алеманди и ламентација са програмским насловима Јохана Јакоба Фробергера“

Кандидат: **Јована Топалов**

Комисија за оцену и одбрану у саставу: др ум. Милан Поповић, доцент – ментор, мр Маја Смиљанић - Радић, редовни професор, мр Срђан Тошић, редовни професор, др ум. Биљана Горуновић, редовни професор Академије уметности у Новом Саду, др ум. Дарко Карајић, ванредни професор, упозната је са писаним делом докторског уметничког пројекта кандидата Јоване Топалов „Наративни потенцијал чембала: Елементи импровизације и музичка реторика у интерпретацији алеманди и ламентација са програмским насловима Јохана Јакоба Фробергера“.

На основу сазнања која је стекла анализом овог рада, биографских података, досадашњих уметничких резултата кандидата и уметничке презентације, Комисија подноси следећи извештај Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности у Београду и Сенату Универзитета уметности у Београду.

Уводно образложење

Јована Топалов пријавила је дана 16. марта 2017. године, тему докторског уметничког пројекта под називом: "НАРАТИВНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ЧЕМБАЛА: ЕЛЕМЕНТИ ИМПРОВИЗАЦИЈЕ И МУЗИЧКА РЕТОРИКА У ИНТЕРПРЕТАЦИЈИ ПРОГРАМСКИХ АЛЕМАНДИ И ЛАМЕНТАЦИЈА ЈОХАНА ЈАКОБА ФРОБЕРГЕРА".

На предлог Полиинструменталне катедре, Веће Факултета је на седници од 10. маја 2017. године донело одлуку о именовању Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта у саставу: др ум. Милан Поповић, доцент, мр Маја Смиљанић – Радић, редовни професор, мр Никола Рацков, редовни професор у пензији.

Веће Факултета је на седници од 7. јуна 2017. године утврдило предлог одлуке о усвајању Извештаја Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта и одобравању теме докторског уметничког пројекта Јоване Топалов под измењеним називом: „НАРАТИВНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ЧЕМБАЛА: ЕЛЕМЕНТИ ИМПРОВИЗАЦИЈЕ И МУЗИЧКА РЕТОРИКА У ИНТЕРПРЕТАЦИЈИ АЛЕМАНДИ И ЛАМЕНТАЦИЈА СА ПРОГРАМСКИМ НАСЛОВИМА ЈОХАНА ЈАКОБА ФРОБЕРГЕРА“.

Сенат Универзитета уметности је на седници одржаној 19. јуна 2017. године донео одлуку о одобравању рада на изради докторског уметничког пројекта Јоване Топалов под **измењеним називом**: „НАРАТИВНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ЧЕМБАЛА: ЕЛЕМЕНТИ ИМПРОВИЗАЦИЈЕ И МУЗИЧКА РЕТОРИКА У ИНТЕРПРЕТАЦИЈИ АЛЕМАНДИ И ЛАМЕНТАЦИЈА СА ПРОГРАМСКИМ НАСЛОВИМА ЈОХАНА ЈАКОБА ФРОБЕРГЕРА“ и именовању др ум. Милана Поповића, доцента, за ментора на изради докторског уметничког пројекта.

На основу обавештења ментора од 3. априла 2018. године и предлога Полиинструменталне катедре, Веће Факултета је на седници одржаној 11. априла 2018. године донело одлуку о именовању Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта у саставу: др ум. Милан Поповић, доцент, ментор, мр Маја Смиљанић-Радић, редовни професор, мр Срђан Тошић, редовни професор, др ум.

Дарко Карајић, ванредни професор, др ум. Биљана Горуновић, редовни професор
Академије уметности у Новом Саду.

Биографија кандидата

Јована Топалов је чембалисткиња из Београда, рођена 1983. године. Звање Дипломираног музичара стекла је на одсецима за клавир и чембало Факултета музичке уметности у Београду, у класама проф. Тијане Хумо-Рајевац и проф. Зорице Ћетковић. Музичко образовање наставила је у оквиру Школе за музику Универзитета Урбана-Шампејн у Илиноису (САД), похађајући двогодишњи програм за Интерпретацију и литературу - област чембало, под пуном стипендијом додељеном од стране Универзитета UIUC. Диплому Мастер музике, уз максималан број бодова, стекла је под менторством проф. Шарлоте Матакс-Мерш. Докторске академске студије започела је 2012. године на Полиинструменталном одсеку Факултета музичке уметности у Београду, инструмент чембало, у класи проф. Зорице Ћетковић.

Афинитет према барокној музици препознала је током средње школе, када започиње са часовима чембала на Одсеку за рану музику МШ „Јосип Славенски” у класи Светлане Стојановић-Кутлаче. Од тог времена посвећено ради на свом образовању и специјализацији на подручју историјски информисане интерпретације, подједнако истражујући солистички репертоар, као и репертоар камерне музике.

Паралелно са формалним образовањем, у периоду од 2004. до 2012. год., учествује на великом броју специјализованих курсева и фестивала, захваљујући којима има прилику да учи и стиче уметничка искуства кроз сарадњу са неким од водећих имена барокне музичке сцене. Од 2012. године је стални члан ансамбла „Београдски барок”, са којим је одсвирала велики број концерата у Београду и Србији. Ансамбл чине музичари који се баве историјски информисаном праксом музике 17. и 18. века, свирајући на копијама инструмената из тог периода.

Солистичким наступима настоји да са публиком подели своју фасцинацију звуком чембала и представи ширину и лепоту репертоара за овај инструмент. Посвећено истражује чембалистичку технику у сврху постизања што већих изражајних могућности инструмента и разбијања мита о чембалу као нединамичком инструменту. Друго важно поље њених интересовања представљају подручја импровизације и basso continuo реализације, будући да тек овладавањем овим вештинама чембалиста стиче могућност да дотакне суштину музике настале у време када је чембало представљало звучни идеал.

Поседује франко-фламманско двомануално чембало градитеља Реми Гуга, израђено у Стразбуру 1983. године по узору на историјске инструменте градитеља Антоана Рукерса из са. 1700. године, захваљујући коме може неспутано да одржава концерте и експериментише са разним историјским температурама (штимовањима) у потрази за одговарајућим звучним системима за сваки појединачни програм.

Председник је и један од оснивача удружења грађана „Београдски барок”, које за циљ има промовисање високих уметничких вредности музичке и сценске уметности, кроз реализацију концерата, перформанса и других видова сценских наступа са посебним акцентом на музику седамнаестог и осамнаестог века.

Детаљна анализа докторског уметничког пројекта

Писани део докторског уметничког пројекта кандидаткиње Јоване Топалов „Наративни потенцијал чембала: Елементи импровизације и музичка реторика у интерпретацији алеманди и ламентација са програмским насловима Јохана Јакоба Фробергера“ се састоји од увода (уз детаљно изнесу концепцију докторског уметничког пројекта, као посебну целину), четири поглавља са подпоглављима, закључка и списка коришћене и навођене литературе.

У уводном делу су јасно и прецизно дефинисане полазне хипотезе и циљ докторског уметничког пројекта. Кандидаткиња своје истраживање гради на тези према којој богати наративни потенцијал чембала препознаје у делима са програмским насловима и садржајима Јохана Јакоба Фробергера, пре свега

његовим алемандама и ламентацијама. Образлажући своју тезу, кандидаткиња наводи да је Фробергер ова дела створио и користио као средство за изражавање сопствених дубоких емоција и меланхоличних стања, имплицирајући тиме њихов посебан значај у односу на остала дела из свог опуса. По њеном мишљењу, та дела су данас неоправдано на маргини интересовања савремених чембалиста, будући да њихов наизглед једноставни и нелогични нотни запис, код извођача продукује неразумевање музичког контекста. Пут ка откривању музичке и емотивне идеје композитора, кандидаткиња види кроз стручно истраживање у оквиру традиција музичке импровизације и доктрине о музичкој реторици из 17. века. Разумевање и правилна примена елемената поменутих категорија представљају, према мишљењу кандидаткиње, неопходни предуслов за исправну интерпретацију ове музике.

Циљ оваквог уметничког истраживања, кандидаткиња види у продубљивању сазнања о изражајним могућностима чембала, посматраним кроз призму Фробергеровог идиоматског стила компоновања за овај инструмент.

У првом поглављу обрађене су информације историјског карактера, кроз биографију и стваралштво Јохана Јакоба Фробергера. Друго и треће поглавље баве се елементима наративног потенцијала чембала у 17. веку – импровизацијом и доктрином о музичкој реторици. У четвртном поглављу је описан стваралачки процес кандидаткиње, то јест креирање музичке интерпретације програма докторског уметничког пројекта, базирано на резултатима истраживања претходно обрађених аспеката наративног потенцијала чембала.

Прво поглавље „Јохан Јакоб Фробергер“, подељено је на подпоглавља која садрже податке о биографији композитора и друштвено-политичким утицајима у којима је Фробергер стварао и развијао свој музички стил. Надовезујући се на композиторову општу биографију, кандидаткиња у посебном подпоглављу анализира Фробергеров стваралачки опус, класификујући његова дела у три генералне категорије. Свака од категорија је концизно и детаљно описана. Концентришући се на подручје свог истраживачког пројекта, кандидаткиња у наредним подпоглављима обрађује и дефинише форму слободне алеманде и појам програма у Фробергеровом опусу, наглашавајући њихову посебну улогу у оквиру

стваралаштва композитора, као и њихову важност у креирању музичког наратива чембала.

Коришћење историјског метода, сагледава се из подпоглавља I.5. у коме су истражени и приказани историјски извори за проучавање Фробергерове музике – пописани су сачувани аутографи, манускрипти, као и приређена издања композиторовог опуса од почетка 20. века до данас.

У другом поглављу, кандидаткиња систематично разрађује и описује појам и вештину импровизације, њену улогу у музици 17. века и прихваћене дефиниције. Посебну пажњу, кандидаткиња посвећује дефинисању и тумачењу елемената импровизације, тј. ритмичких слобода које се у Фробергеровим делима са програмским називима исказују у оквиру ознаке *à discretion* (подпоглавље II.3.). Правилно разумевање и тумачење овог појма, кандидаткиња поставља као императив при интерпретацији Фробергерових дела. Ширећи уметничко-истраживачки рад на поље музике Фробергерових савременика (чија дела су саставни део уметничке презентације докторског уметничког пројекта), кандидаткиња прави интерпретативну паралелу, проналазећи у њиховим делима специфичне композицијске поступке, ознаке и начине за извођење који се стилски и интерпретативно могу поистоветити са маниром свирања Фробергерове музике *à discretion*. Служећи се компаративном методом, кандидаткиња своја убеђења и претпоставке поткрепљује примерима из литературе, пружајући тиме аргументе у прилог својој тези. Подпоглавља II.4. и II.5. обрађују елементе импровизације инкорпориране у поједине композиционе поступке (*style brisé*) или стилске карактеристике (орнаментација) музике 17. века, а њихов садржај је обogaћен примерима из музичке литературе у којима се ови елементи проналазе.

Треће поглавље је посвећено реторици, као својеврсној естетској категорији чије разумевање и примена у великој мери утичу на формирање музичког наратива чембала у музици 17. века, као и у музици Јохана Јакоба Фробергера. Правилном систематизацијом материјала, кандидаткиња се од општег приказа и дефиниције реторике фокусира на област музичке реторике, сматрајући њену појавност не само свеприсутним елементом у креирању музичког наратива, већ и начином на који је емотивна порука неког музичког дела наилазила на разумевање код слушалаца у

17. веку. Кандидаткиња је детаљно и подједнако обрадила све карактеристике музичке реторике, кроз приказ музичко-реторичких фигура (подпоглавље III.4.) и осталих елемената музичко-реторичког израза (подпоглавље III.5.), који се могу пронаћи у основним музичким параметрима. У посебном подпоглављу, обрађени су елементи музичке реторике који се могу пронаћи у алемандама и ламентацијама са програмским насловима (подпоглавље III.6.3.).

У четвртном поглављу „Интерпретација“ описан је стваралачки процес спроведен кроз припрему програма завршног извођења докторског уметничког пројекта, базиран на резултатима истраживања наративног потенцијала чембала. По свом обиму, поглавље представља доминантни материјал у оквиру писаног рада. У низу подпоглавља, служећи се у највећој мери аналитичком методологијом, кандидаткиња је дала исцрпну интерпретативну анализу програма уметничке презентације – одабраних дела Јохана Јакоба Фробергера и његових савременика, композитора Микеланђела Росија, Луја Купрена и Јохана Каспара Керла. Анализа интерпретације поткрепљена је бројним музичким примерима и сугестијама везаним за креирање самог концепта извођења, као и предлога за решавање појединих проблема музичко-техничке природе. Посебну пажњу, кандидаткиња је посветила избору темперације (штимовања) чембала за сваки музички циклус (подпоглавље IV.2.1.), сврставајући тиме једну суштински техничко-акустичку категорију у групу релевантних чинилаца интерпретације.

Закључак и осврт на поједине делове рада, дат је кроз одељак „Наративни потенцијал чембала“. На крају рада, наведен је списак коришћене литературе који садржи 55 јединица на српском, енглеском и француском језику.

Уметничка презентација

Јавно извођење докторског уметничког пројекта представљено је концертним реситалом одржаним дана 22. априла 2018. године у Дому Јеврема Грујића у Београду. На концерту су изведена следећа дела и циклуси Јохана Јакоба Фробергера: Партита у Де дуру (FbWV 611), Партита у Це дуру (FbWV 612),

Ламентација поводом изузетно потресне смрти његовог царског величанства Фердинанда III (FbWV 633), Ламентација над оним што ми је украдено, из Партите у ге молу (FbWV 614) и Партита у е молу (FbWV 627). Поред наведених циклуса, на концерту су изведени и Токата бр. 7 Микеланђела Росија, Неметрички прелудијум у имитацији г. Фробергера, Луја Купрена и Пасакаља у де молу, Јохана Каспара Керла. Концертни програм у целини одговара пријављеном програму у оквиру докторског уметничког пројекта.

Програм концертне презентације био је подељен у три сегмента; у првом су изведена дела Јохана Јакоба Фробергера посвећена члановима владарске породице Хабзбурга, у другом су изведена дела Фробергерових савременика – представника италијанске, француске и немачке музичке традиције 17. века, док је трећи сегмент био посвећен Фробергеровим циклусима и другим композицијама инспирисаним аутобиографским елементима.

Јована Топалов је своју уметничку презентацију засновала на смерном изношењу музичких материјала, остављајући утисак сталоженог, сериозног и зрелог интерпретатора са рационалним приступом емотивним садржајима. Педантно и опрезно је приступала музичкој текстури, посвећујући пажњу производњи тона, са намером истицања тембровских могућности чембала.

Одмереним и не сувише наметљивим приступом музичком програму, без екстремних или провокативних интерпретативних решења која би пажњу слушалаца могла одвући ка самоекспресији извођача, Јована Топалов је фокус аудиторијума желела да усмери ка музичком материјалу који је, тако третиран, попримио форму звучног документа. Опасност монотоније коју стилска и концепцијска уједначеност музичких дела са програмским садржајима Јохана Јакоба Фробергера може да узрокује, кандидаткиња је покушала да избегне током извођења другог сегмента програма, чији музичко-жанровски садржаји својим јасним формама, карактерима и елементима виртуозитета, представљају благи одмак од медитативно-импровизаторског карактера Фробергерове музике. Својом интерпретацијом, кандидаткиња је целокупни музички програм представила у атмосфери низа интимних исповести уједначених расположења, пронашавши у

музици Јохана Јакоба Фробергера лично музичко прибежиште, представљајући тиме карактер своје музичко-извођачке личности.

Реализацијом концерта на одговарајућем нивоу, кандидаткиња Јована Топалов је доказала оправданост одабране теме.

Оцена остварених резултата и критички осврт референата

Кандидат Јована Топалов је у оквиру свог докторског уметничког пројекта „Наративни потенцијал чембала: Елементи импровизације и музичка реторика у интерпретацији алеманди и ламентација са програмским насловима Јохана Јакоба Фробергера“ кроз одабрана дела Јохана Јакоба Фробергера и његових савременика свеобухватно и концизно описала и анализирала чиниоце пресудне за креирање уметничког интерпретативног концепта, као и могућности интерпретације. Подједнако озбиљно и детаљно је реализовала, како писани део пројекта, тако и уметничку презентацију.

Афинитет према овој врсти музике, кандидаткиња је најочигледније исказала током уметничке презентације, која је по доследности музичког израза и идеје оправдала смисао спровођења уметничког пројекта на највишем нивоу студија.

Интерпретација је конципирана и спроведена у складу са естетским начелима промовисаним током уметничко-истраживачког рада. Приликом уметничке презентације, кандидаткиња је испунила задатак који је и сама поставила пред извођача: извођењу Фробергерове музике приступила је са доследном дозом интимног инструменталног сензибилитета, који се огледа у потенцирању музичко-реторичких гестова и импровизаторског карактера самих дела. Овим је потврдила наводе изнете у писаном делу уметничко-истраживачког рада.

Писани део докторског уметничког пројекта „Наративни потенцијал чембала: Елементи импровизације и музичка реторика у интерпретацији алеманди и ламентација са програмским насловима Јохана Јакоба Фробергера“ поседује прегледну и систематизовану структуру. Методологија уметничког истраживања је спроведена на начин описан у пријави теме докторског уметничког пројекта, и као

таква је препозната у писаном делу пројекта. Кандидаткиња је детаљно истражила и кроз бројне изворе и примере представила поједине елементе извођачке праксе и теоријских доктрина као окоснице креирања креативног уметничког интерпретативног концепта. Комисија сматра да овакав начин и резултат истраживања представљају допринос музичкој интерпретацији на чембалу у оквиру домаће музичко-интерпретативне праксе, нарочито ако се има у виду њихово доследно спровођење у оквиру уметничке презентације.

Носиоци наративног потенцијала чембала – у конкретном случају елементи импровизације и музичке реторике, присутни у алемандама и ламентацијама са програмским насловима – анализирани су у писаном делу уметничког пројекта детаљно, и са циљем пружања нових погледа на могућности интерпретације. Кандидаткиња је све могућности и решења интерпретације јасно навела, груписала и обрадила, а потом и практично применила у оквиру уметничке презентације, чиме је остварила логичну везу и формирала целину између писаног и практичног дела докторског уметничког пројекта.

На основу претходно изнесених чињеница, Комисија за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта, позитивно оцењује реализацију писаног рада и уметничку презентацију докторског уметничког пројекта „Наративни потенцијал чембала: Елементи импровизације и музичка реторика у интерпретацији алеманди и ламентација са програмским насловима Јохана Јакоба Фробергера“, кандидаткиње Јоване Топалов.

Закључак комисије

Јована Топалов је музички извођач чије је уметничко ангажовање усмерено ка извођењу музичких репертоара периода 17. и 18. века. Определивши се током музичког школовања за интерпретацију на чембалу, своје професионално бављење музиком везала је за овај инструмент, формирајући свој интерпретативни приступ према начелима тзв. историјски информисане праксе, музичког концепта у оквиру чијих области се специјализовала и након дипломских студија. Стога је логично да је наставак свог професионалног развоја усмерила ка истраживању у области историјских интерпретативних пракси прошлих векова и откривању мање извођених репертоара музике за чембало (у овом случају алеманди и ламентација са програмским насловима Јохана Јакоба Фробергера). Резултате, идеје и циљеве свог досадашњег уметничко-стваралачког рада, прикупила је и сажела кроз докторски уметнички пројекат.

Јована Топалов је аргументовано и прецизно представила закључке докторског уметничког пројекта, уз одговарајућа интерпретативна решења. Обимним и садржајним приказом и анализом разноврсних историјских, композиционих и интерпретативних елемената, исказала је велику посвећеност и интересовање ка истраживању и извођењу музике за чембало Јохана Јакоба Фробергера и његових савременика. Определивши се за интерпретативни концепт заснован на начелима реконструкције историјски релевантних извођачко-теоријских доктрина, указала је на могуће креирање интерпретације музике 17. века, чиме је дала подједнак допринос у областима музичке теорије и интерпретације, али и утрла пут ка остваривању јединства теоријске и интерпретативне мисли.

Имајући у виду све претходно наведено, Комисија предлаже Наставно-уметничко-научном већу ФМУ и Сенату Универзитета уметности у Београду да

прихвате писани део и концертно извођење програма докторског уметничког пројекта кандидата Јоване Топалов под називом: „Наративни потенцијал чембала: Елементи импровизације и музичка реторика у интерпретацији алеманди и ламентација са програмским насловима Јохана Јакоба Фробергера“.

Београд, 04.05.2018.

Комисија:

др ум. Милан Поповић, доцент ФМУ, ментор

мр Маја Смиљанић - Радић, редовни професор ФМУ

мр Срђан Тошић, редовни професор ФМУ

др ум. Дарко Карајић, ванредни професор ФМУ

др ум. Биљана Горуновић, редовни професор Академије уметности у Новом Саду